

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ, МАЙСТЕРНОСТІ, ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

УДК 37.091

© 2013

Астахова М.С.

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ УЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЗМІН

Постановка проблеми у загальному вигляді... Вхідження України до світового економічного простору характеризується пошуками шляхів послідовного реформування всіх галузей життя суспільства, серед яких особливе місце за своєю значимістю посідає система освіти, яка має стати головним “фундаментом” сучасної культури, науки, техніки, духовного і матеріального виробництва, а також стійкого розвитку соціуму.

У зв'язку з означеним освіта покликана перетворитися на пріоритетний чинник формування суспільного інтелекту, національної свідомості народу, створення здорового суспільства, а також покликана взяти на себе роль національного ресурсу оновлення суспільного життя, роль механізму управління соціальним розвитком та безпекою, тому розгляд питання професіоналізму вчителя, розвитку його професійної компетентності є необхідною умовою реалізації Національної стратегії розвитку освіти України до 2021 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... засвідчує, що вплив педагога на учнів, його професіоналізм у педагогічній освіті вченими досліджувалась за такими напрямками: *професійна освіта та професіоналізм сучасного вчителя, підвищення його педагогічної майстерності* (І.Бех, Ю.Бойчука, І.Зязюн, В.Євдокимов, В.Кремень, І.Прокопенко, Г.Хозяїнов, Е.Рогов та ін.); *підвищення професійно-педагогічної компетентності* (О.Алферов, Н.Глинянюк, А.Маркова, Н.Разіна, С.Тищенко та ін.); *про значущі провідні якості педагога* йдеться у дослідженнях Г.Балла, С.Гончаренка, І.Зязюна, О.Пехоти, А.Троцько та ін.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є розкриття терміну “професіоналізм вчителя” з погляду різних вчених у контексті сучасної освіти, розгляду функціональних компонентів професіоналізму та педагогічної діяльності, особистісних професійно значущих якостей педагога, необхідних для здійснення якісної педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження... Серед багатьох проблем сьогодення вирізняється одна з найактуальніших – статус учителя, його професіоналізм, бажання по-новому працювати і вирішувати актуальні проблеми, постійно навчатися, прагнути до самовдосконалення, готовності до інновацій та до впровадження новітніх технологій, без чого на сучасному етапі розвитку суспільства неможливо бути фахівцем своєї справи. Нове тисячоліття ставить нові виклики перед педагогами України: оволодіння сучасними технологіями навчання, досягненнями передового педагогічного досвіду, вміння активно використовувати інформаційне середовище, раціонально сприймати інновації, системно мислити, мати творчі та наукові здібності, високу професійну компетентність [7, с. 44].

У Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, схваленої Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013, розкриваються стратегічні напрями розвитку освіти також з погляду формування професіоналізму вчителя – модернізація структури, змісту і організації освіти на засадах компетентнісного підходу, забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя.

Багато науковців займаються дослідженням педагогічного професіоналізму. Так, наприклад, відома дослідниця Н.Кузьміна розглядає головні складники професіоналізму особистості, суб'єктивні чинники, пов'язані зі стійкими властивостями особистості педагога-професіонала: образ результату і потребу в його досягненні (включає результат професійно-педагогічної діяльності, рівень продуктивності і професійно-педагогічну спрямованість, задоволеність професією, покликання, самооцінку результатів діяльності і потребу в самовдосконаленні); педагогічні здібності (характеристики і рівень здібностей, загальні, педагогічні та інші спеціальні здібності); професійно-педагогічна компетентність як властивість особистості (містить спеціально-педагогічну, методичну, соціально-психологічну, диференціально-психологічну компетентності) [5, с. 105].

Застосовуючи загальну теорію систем, вчена пропонує визначати, крім структурних, ще й *функціональні компоненти* педагогічної системи. Виокремлено п'ять функціональних компонентів у структурі педагогічної діяльності:

- *гностичний* компонент пов'язаний із сферою знань педагога;
- *проектувальний* компонент містить близькі та перспективні цілі навчання і виховання, а також стратегії та засоби їх досягнення;
- *конструктивний* компонент відображає особливості конструювання педагогом власної діяльності та діяльності учнів з урахуванням найближчих цілей навчання й виховання;

- *комунікативний* компонент характеризує специфіку взаємодії вчителя з учнем при досягненні дидактичної мети;
- *організаційний* компонент пов'язаний з умінням організувати діяльність учнів і власну діяльність.

Часто педагогічну діяльність учителя порівнюють із мистецтвом. Творчий характер його діяльності визначається низкою чинників. По-перше, розмаїттям індивідуальних особливостей учнів, які залучені до педагогічної взаємодії, по-друге, нестандартністю педагогічних ситуацій, у межах яких відбувається взаємодія [3, с. 54].

Дослідник Г.Хозяїнов у цілому підтримує запропоновану структуру, вважаючи найважливішими компонентами професіоналізму особистості педагога: професійну спрямованість особистості, здібності, особистісні та професійно важливі якості особистості, професійну компетентність [8, с. 95].

Е.Роговим розроблена концепція розвитку особистості фахівця. Поняття "професіоналізм" він визначає як "... сукупність психофізіологічних, психічних і особистісних змін, що відбуваються в людині у процесі оволодіння і тривалого виконання діяльності, що забезпечують якісно новий, більш ефективний рівень рішення складних професійних задач в особливих умовах" [8, с. 122].

У його концепції визначено три основних напрями формування професіоналізму:

1) формування особистісного стилю діяльності у результаті зміни системи виконання діяльності, її функцій та ієрархічної будівлі;

2) становлення професійного світогляду на основі зміни особистості суб'єкта;

3) становлення професійної культури внаслідок зміни когнітивних, емоційних і практичних компонентів установки суб'єкта стосовно об'єкта діяльності, перетворення впливу на об'єкт у процесі взаємодії.

С.Висоцька визначає чотири рівні формування професіоналізму педагога [1, с. 18]:

I рівень – початкова стадія, коли професіоналізм розуміється як володіння основами освітньої діяльності й успішне застосування відомих у науці і практиці організаційних форм, методів і прийомів;

II рівень – вчитель поряд із традиційними способами використовує нові підходи до рішення педагогічних задач, а діяльність здобуває новаторський характер, професіоналізм досягає нової стадії;

III рівень формування професіоналізму пов'язаний з розвитком у вчителя уміння не тільки породжувати новаторські ідеї, підходи, але і застосовувати їх, оцінювати з позицій науки;

IV – вищий рівень професіоналізму – характеризується здатністю педагога до інноваційної і дослідницької діяльності (педагогічна майстерність).

Вчитель-професіонал на думку А.Маркової, це людина, що [6, с. 47]:

- успішно вирішує задачі навчання і виховання, готує для суспільства потрібний соціальний продукт, випускника з бажаними психологічними якостями (об'єктивні критерії);

- особисто прихильна до професії, мотивована до праці, задоволена професією (суб'єктивні критерії);

- досягає бажаних сьогодні суспільством результатів у розвитку особистості учнів (результативні критерії);

- використовує прийнятні у демократичному суспільстві способи, технології (процесуальні критерії);

- засвоює норми, еталони професії, досягає майстерності у ній (нормативні критерії);

- прагне індивідуалізувати свою працю, а також усвідомлено розвиває свою індивідуальність засобами професії (індивідуально-варіативні критерії);

- досягає вже сьогодні необхідного рівня професійних особистісних якостей, знань і умінь (критерії наявного рівня);

- усвідомлює перспективу, зону свого найближчого професійного розвитку, роблячи усе для її реалізації (прогностичні критерії);

- відкритий для постійного професійного навчання, накопичення досвіду (критерії професійної навченості);

- у той же час збагачує досвід професії за рахунок особистого творчого внеску (критерії творчості);

- готовий до якісної і кількісної оцінки своєї праці.

Аналізуючи вимоги сьогодення можна розкрити професійні здібності сучасного конкурентоспроможного вчителя:

- високий професійний, моральний і культурний рівень;

- активна творча професійна й соціальна діяльність;

- розвинені педагогічні, соціальні, економічні та організаційні здібності;

- широкий світогляд, високорозвинене відчуття реальності, емоційна стійкість;

- якості лідера;

- системне мислення, здатність до активного ділового спілкування;

- ініціативний, наполегливий, здатний до зваженого ризику;

- вміння критично аналізувати свої можливості;

- реалізація освітнього принципу "навчання упродовж всього життя".

Характеристика особистості сучасного фахівця вимагає наявності у нього відповідних професійних і особистісно значущих якостей, інтересу до професійної діяльності, уміння і навички рефлексії, сформованість духовних цінностей, ступінь усвідомленості професійних дій, опора в діяльності на знання особливостей дітей, сформованість найважливіших моральних якостей (відповідальність, почуття такту, працьовитість), здатність працювати за різними технологіями і методичними системами, спостережливість [3, с. 24].

Професіоналізм фахівця проявляється в систематичному підвищенні кваліфікації, творчій активності, здатності продуктивно задовольняти зростаючі вимоги суспільного виробництва й культури, в особистісному вдосконаленні, що включає самоосвіту й самовиховання.

Показниками професіоналізму виступають: володіння професійними духовними цінностями, орієнтації і їх дотримання; засвоєння на високому рівні вищих зразків засобів праці, вироблених у професії (професійних знань, способів і дій, професійних "технік" і технологій, прийомів професійного мислення, способів професійної самосвідомості та ін.).

До цих показників можна додати: високий рівень академічних знань, глибокі знання в області навчання й психології, сформований індивідуальний стиль професійної діяльності, педагогічні позиції.

Названі властивості й характеристики є результатом не тільки формування, але й самоформування, саморозвитку, самовдосконалення, коли викладач досягає вершин педагогічної майстерності.

Розвиток і формування педагогічного професіоналізму реалізується через професійну підготовку майбутніх вчителів, підвищення кваліфікації в системі післядипломної педагогічної освіти, через методичну роботу, тобто систематичну діяльність, спрямовану на підвищення науково-педагогічного рівня, психолого-педагогічної підготовки та професійної майстерності.

Виходячи з того, що в цілому під професіоналізмом розуміється високий рівень кваліфікації й професійної компетентності, висока підготовленість до виконання завдань професійної діяльності, можна зробити висновок про те, що високий рівень професіоналізму дозволяє людині досягти значних якісних і кількісних результатів праці при менших витратах фізичних і розумових сил на основі використання раціональних прийомів виконання робочих завдань [4].

Висновки... Таким чином, аналіз існуючих підходів до професійної культури вчителя переконує в тому, що сучасна педагогічна наука трактує цей суспільний феномен як результат не лише вузькопрофесійної підготовки педагога, а як сукупний вияв його світоглядної зрілості й розвитку всіх соціально значущих особистісних якостей, як інтегральний показник творчої спрямованості, активної моральності й духовної значущості поведінки й діяльності вчителя [2, с. 51].

Розглянувши підходи щодо відношення до професіоналізму вчителя різних вчених, можна розкрити особистість вчителя як фахівця-професіонала через розвиток педагогічної культури, майстерності та професійно-педагогічної компетентності, через наявність педагогічних здібностей та реалізацію професійно-педагогічного потенціалу, через удосконалення педагогічної техніки та розкриття педагогічної творчості у новому вигляді.

Література

1. Высоцкая С.И. Профессионализм как цель подготовки учителя в вузе. // Матер. междунар. научно-практ. конф. "Педагогическое образование для XXI века", 12-16 апреля 1994 г. – Вып. 1. – М.: МГУ им. В.И. Ленина, 1994. – С. 17-18.
2. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм в ракурсі професіографічного та акмеологічного підходів як інноваційних методологічних орієнтирів // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : Зб. наук. праць. – Вип. 4. – К.: Логос, 2001. – С. 51-60.
3. Завалевський Ю. Шляхи і рівні підготовки вчителя до професійної діяльності на основі компетентнісного підходу / Ю.Завалевський // Науковий часопис НДУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17 "Теорія і практика навчання та виховання". – 2010. – 202 с.
4. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища / Кузьмина Н.В. – М.: Высш. шк., 1990. – 119 с.
5. Кузьмина Н.В. Очерки психологии труда учителя / Кузьмина Н.В.. – Л.: ЛГУ, 1967. – 183 с.
6. Хозяинов Г.И. Основы акмеологии : [учеб. пособ.] / Хозяинов Г.И. – [2-е изд.]. – М.: XXI век : ПКЦ, 2000. – 106 с.
7. Маркова А.К. Психология профессионализма / Маркова А.К. – М.: Междунар. гуманитарный фонд "Знание", 1986. – 312 с.
8. Попенко О.М. Професійна культура вчителя як інтеграційна якість особистості педагога-професіонала / Попенко О.М. // Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 1. – С. 44-49.
9. Рогов Е.И. Личность в педагогической деятельности / Рогов Е.И. – Ростов н/Д: РГПУ, 1994. – 240.

Анотація

У статті розглянуто проблему професіоналізму вчителя в умовах реформування сучасної освіти, розкрито функціональні компоненти педагогічної діяльності, представлено провідні особистісні професійно значущі якості педагога.

Анотація

В статті розглянуто проблему професіоналізму учителя в умовах реформування сучасного освіти, розкриті функціональні компоненти педагогічної діяльності, представлені провідні професійно значимі якості педагога.

Summary

The article considers the problem of teacher's professionalism in the reformation of modern education reveals functional components of educational activities, provided by the leading personality professionally significant qualities of the teacher.

Ключові слова: професіоналізм педагога, професійна спрямованість особистості, здібності, особистісні якості, компоненти педагогічної діяльності, професійна компетентність.

Ключевые слова: професіоналізм педагога, професійна спрямованість особистості, здібності, особистісні якості, компоненти педагогічної діяльності, професійна компетентність.

Key words: teacher's professionalism, professional orientation of the personality, abilities, personal qualities, educational components of professional competence.

Подано до редакції 15.10.2013

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф.Бойчук Ю.Д.

УДК 378.14

© 2013

Баласва К.С.

ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Аналіз сучасного стану перспектив розвитку педагогічної освіти приводить до висновку про необхідність модернізації змісту підготовки фахівця. У нормативних документах (Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття), Закон "Про освіту", "Про дошкільну освіту", "Про вищу освіту", "Про охорону дитинства", Національна доктрина розвитку освіти в Україні, Концепція педагогічної освіти, Державна цільова програма розвитку дошкільної освіти до 2017 р., Указ Президенту України "Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки", Біла книга національної освіти України, Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, матеріали III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти) на основі прогресивних змін, що відбулися в освітній політиці держави в період становлення незалежної України, визначається національна політика в галузі підготовки педагогічних кадрів, у тому числі дошкільного профілю, спрямована на підвищення їхнього престижу та соціального статусу, забезпечення умов для професійного та культурного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Професіографічний підхід досліджували С.Вітвицька, О.Дубасенюк, М.Левківський та ін. Методологічним питанням розробки моделі спеціаліста присвячені роботи Є.Смірнкової (діяльнісний підхід), Є.Клімова (суб'єктний підхід), Т.Іванової (професіографічний, системний, діяльнісний і суб'єктний підхід), Г.Суходольського (професіографічний, особистісний підхід), О.Дубасенюк, Н. Талізїна (задачний підхід), В.Шадрикова (системний підхід).

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягає в тому, щоб відзначити важливість професіографічного підходу до професійної підготовки педагогів дошкільної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження... Сьогодні як загальна проблема підготовки спеціалістів педагогічного профілю у вищих навчальних закладах виступає пошук шляхів удосконалення професійно-педагогічної освіти, які повинні відповідати всім вимогам XXI століття. На сучасному етапі педагогічний працівник дошкільного профілю має бути готовий до виконання різних посадових обов'язків (помічник вихователя, вихователь, вихователь – вчитель початкових класів, організатор дошкільного виховання, викладач дошкільної педагогіки, методист, завідувач та спеціаліст з управління освітою).

Проблема формування конкурентоспроможного педагогічного працівника дошкільної галузі має системний характер. Спроби системного розв'язання проблем вищої педагогічної освіти здійснюються на основі різних концепцій і підходів: 1) кваліметричний підхід (вхідний контроль підготовленості до освоєння професійної програми; оцінювання якості цілепокладання, змісту, технології); 2) компетентнісний підхід (визначальні компетентності; додаткові кваліфікації; сформовані вміння); 3) акмеологічний підхід (кінцевий результат; професійне навчання як фактор управління, взаємодії й спілкування; ціннісні орієнтації як ланцюжок переходів і перетворення потреб, інтересів, ідеалів, цілей особистості); 4) андрагогічний підхід (пріоритет самостійного навчання; принцип спільної діяльності; опора на досвід студента; індивідуалізація, системність, контекстність, свобода вибору; розвиток освітніх потреб, усвідомленість навчання); 5) мотиваційне забезпечення (спонукання студентів до розширення свого кругозору, діяльнісний підхід; структурування особистого досвіду з метою саморозвитку й самореалізації особистості); 6) професіографічний підхід (проекування цілей, змісту, технології